

13 იანვარი 2019

თბილისი

„Fauna & Flora International“ (FFI)

საქართველო, თბილისი - 0162

ფალიაშვილის ქ. 55

<https://www.fauna-flora.org/>

საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს

მარშალ გელოვანის 6, 0159, თბილისი, საქართველო.

წყალტუბოს მუნიციპალიტეტში, მდ. რიონზე ორსაფეხურიანი ჰესების კასკადის (ტვიში ჰესი 100 მგვტ დადგმული სიმძლავრით და ნამახვანი-ეონეთი ჰესი - 333 მგვტ დადგმული სიმძლავრით) ექსპლუატაციის პირობების ცვლილების (ქვედა ნამახვანი) პროექტის გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშთან დაკავშირებული მნიშვნელები და მოსაზრებები

გწერთ საერთაშორისო ორგანიზაცია „Fauna & Flora International“-ის (FFI) სახელით, რომელიც მსოფლიოს მასშტაბით 1903 წლიდან ბუნების კონსერვაციის საკითხებზე მუშაობს. ფაუნა და ფლორა ინტერნეშენელის მთავარ მიზანს წარმოადგენს მნიშვნელოვანი სახეობების და მათი ჰაბიტატების დაცვა. ორგანიზაციის სათაო ოფისი მდებარეობს კემბრიჯში, დიდ ბრიტანეთში, ხოლო კავკასიის პროგრამის ოფისი თბილისშია დაფუძნებული.

FFI ბოლო წლებში აქტიურად არის დაკავებული დასავლეთ საქართველოში ზუთხისებრთა სახეობების დაცვით. ვინაიდან, ჩვენი პროექტის განხორციელების არეალი ძირითადად მოიცავს მდ. რიონს, ჩვენთვის ძალიან მნიშვნელოვანია ამ მდინარესთან დაკავშირებული მიმდინარე პროცესები და დაგეგმილი პროექტები.

ზუთხის 27-ივე სახეობა, რომლებიც გავრცელებულია ჩრდილოეთ ნახევარსფეროს მდინარეებში და სანაპირო წყლებში, ბუნების კონსერვაციის საერთაშორისო კავშირის (IUCN) წითელ ნუსხაშია შეტანილი, მათ შორის ზოგიერთი, კრიტიკული გადაშენების საფრთხის წინაშეა. ზუთხისებრთა დაცვის ვალდებულება ბევრ ქვეყანას აქვს აღებული, სხვადასხვა კონვენციაზე მიერთებით თუ საერთაშორისო შეთანხმებით (ბერნის და ბონის კონვენციები, ევროკავშირის ჰაბიტატების დირექტივა, CITES), მათ შორის არის საქართველოც.

საქართველოში მდინარე რიონი ყველაზე მნიშვნელოვანი მდინარეა ზუთხისებრთა სახეობებისთვის და ჯერჯერობით, შესაძლოა წარმოადგენდეს ერთადერთ ფუნქციურ მდინარეს ზუთხის გამრავლებისთვის შავი ზღვის აღმოსავლეთ ნაწილში. ისტორიულად რიონში გავრცელებული იყო ზუთხისებრთა ექვსი სახეობა. ზუთხის ყველა სახეობა დაცულია ეროვნული კანონმდებლობით და შეტანილია წითელ ნუსხაში, მისი კონსერვაცია და კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმის შექმნა და დანერგვა „2014-2020 წწ. საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმის“ ეროვნულ მიზანს წარმოადგენს.

ამ ყველაფრის გათვალისწინებით კი აღსანიშნავია, რომ არ არსებობს საკმარისი ინფორმაცია რიონზე ამჟამად არსებული ჰესების ზეგავლენაზე ზუთხისებრთა სახეობების ქვირთობზე და ზრდაზე. ამიტომ, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, კარგად იყოს შესწავლილი, თუ რა ზეგავლენა შეიძლება მოახდინოს ახალი ჰესის მშენებლობამ და ფუნქციონირებამ ზუთხის სიცოცხლის ციკლზე და მოხდეს იმ საკითხების გათვალისწინება, რის მიმართაც ეს სახეობა განსაკუთრებით დაუცველი და მოწყვლადია. მნიშვნელოვანია მოხდეს შეფასება თუ რა ზეგავლენა ექნება ახალ ჰესს მდინარის ქვედა ბიეფზე. გზშ-ს ანგარიში განიხილავს მხოლოდ ზეგავლენას პროექტის ტერიტორიაზე და იგნორირებულია რა ზეგავლენა ექნება მდინარის ქვემო წელზე.

არსებული კვლევებით დასტურდება ზუთხისებრთა ქვირითობა მდინარე რიონში, უფრო კონკრეტულად კი ტარაღანას (*Acipenser stellatus*) და რუსული/კოლხური ზუთხის (*A. gueldenstaedtii / colchicus*), ქვირითობა დადასტურდა 2018 - 2019 წლებში. ეს კი იმაზე მიანიშნებს, რომ მიუხედავად უკვე არსებული საფრთხეებისა და მდგომარეობისა მდ. რიონზე, წარმატებული ქვირითობისთვის და ზრდისთვის ხელსაყრელი პირობები მაინც არსებობს.

იმის გათვალისწინებით, რომ არსებობს ზუთხის ძველი საქვირითე არეალის (სოფელ ახალსოფელთან, სამტრედია) დაახლოებით 9კმ მონაკვეთის აღდგენის (იგულისხმება რიონის ძველ კალაპოტში, ვარციხე ოთხის არხიდან წყლის გადაგების შესაძლებლობა) და თევზსავალის გაკეთების პროექტი ვარციხე ჰესზე. შესაბამისად, თუ დაგეგმილი ჰესის მშენებლობა რიონის ზედაწელში არ მოახდენს არსებული მდინარის დინების რეჟიმის დარღვევას, მაშინ ნარჩუნდება რეალური შანსი ზუთხისებრების კვების, ზრდის და ქვირითობის ჰაბიტატის აღდგენის. ამასთანავე, რიონში აღდგენილი საქვირითე ჰაბიტატების გრძელვადიანი ფუნქციონირების უზრუნველსაყოფად აუცილებელი იქნება ჩამონატანით დაფარვის თავიდან აცილება.

გზშ-ს ანგარიშში ზედაპირული წყლების ხარისხზე ზემოქმედების შეფასებისას არ არის გათვალისწინებული, ჰიდროლოგიური რეჟიმის ცვლილების ზეგავლენა ზუთხის სასიცოცხლო ციკლზე. გზშ-ს ანგარიშის მიხედვით, კვლევის მიზანს წარმოადგენდა, საპროექტო მონაკვეთზე მდ. რიონში ჰიდრობიოლოგიურ-იქთიოლოგიური ფონური მდგომარეობის შესწავლა/შეფასება და საჭიროების შემთხვევაში, შემარბილებელი ღონისძიებების შემუშავება. გაუგებარია, რატომ არ მოხდა ზეგავლენის შესწავლა და შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებების შემუშავება საპროექტო მონაკვეთის გარეთ დარჩენილ მონაკვეთზე, რომელზეც ჰესის მშენებლობა-

ფუნქციონირებას არანაკლები ზეგავლენა შეიძლება ჰქონდეს. შესაბამისად, ჰიდროლოგიურ რეჟიმზე და მყარი ნატანის მოძრაობაზე ზემოქმედების რისკების შემარბილებელ ღონისძიებად ქვედა ბიეფში სავალდებულო ეკოლოგიური/სანიტარული ხარჯის გატარება არასაკმარისად მიგვაჩნია.

აუცილებლად შესასწავლია ის მიკროჰაბიტატები, რომელსაც ზუთხი აქტიურად იყენებს ქვრითობის პერიოდში და გასაკეთებელია შესაძლო ზეგავლენის მოდელირება. ამასთანავე, საჭიროა ქვრითობისთვის აუცილებელი სუბსტრატის ახლანდელი მდგომარეობის შესწავლა. უნდა მოხდეს არსებული და დაგეგმილი ჰესების შესაძლო ზეგავლენის შეფასება: მდინარის ჩამონატანზე, (როგორც წყალსაცავიდან ნატანის ჩარეცხვის ოპერაციების დროს, ასევე ყოველდღიური ჩამონატანის) რომელსაც შეიძლება გავლენა ქონდეს როგორც ზუთხისებრთა საქვრითე არეალზე ქ. სამტრედიასთან, ასევე საკვებ არეალზე ზღვის შესართავთან; დინების სიჩქარეზე; ტემპერატურაზე (მათ შორის უცარი ტემპერატურის ცვლილება, გამოწვეული ელ. ენერგიაზე პიკურ მოთხოვნებზე დამოკიდებული დროგამოშვებითი ცვალებადი ჩადინებებით); წყლის სიმღვრივეზე; მდინარის წყლის დონის მკვეთრ ცვლილებებზე; ზუთხისებრთა საკვებ ბენტოსურ უხერხემლოებზე. ასეთი ტიპის მონაცემების შეგროვებას სჭირდება გრძელვადიანი კვლევები, რომლებიც არ ჩატარებულა და სათუთა მტკიცება, რომ დაგეგმილი პროექტი არ იქონიებს ზემოქმედებას წყლის ბიოლოგიურ გარემოზე. ასევე, არ არის განხილული, როგორ იმოქმედებს წყალსაცავის გარეცხვა ქვედა ბიეფში მობინადრე ცოცხალ ორგანიზმებზე, მაგალითად მაკროუხერხემლოებზე.

გზმ-ს იქთიოფაუნაზე ზემოქმედების შეფასების ნაწილში აღნიშნულია, რომ მდინარის ჩამონადენის დროში გადანაწილება არღვევს თევზების გამრავლების და არსებობის ჩამოყალიბებულ პირობებს. ასევე, აღნიშნულია, რომ ჰიდროელექტროსადგურები მნიშვნელოვნად ცვლიან მდინარეების ჩამონადენის წლიურ სეზონურობას. ასეთ პირობებში, წყალდიდობის ხანგრძლივობის შემცირება და წყლის დონის არაბუნებრივი ცვალებადობა იწვევს თევზის სახეობების ტოფობაზე ზეგავლენას. თუმცა, იქვე აღნიშნულია, რომ მდ. რიონის საპროექტო მონაკვეთზე გამსვლელი თევზის სახეობები პრაქტიკულად აღარ ბინადრობს (ვარციხის, რიონის და გუმათის კაშხლების ოპერირებასთან დაკავშირებით) და მასობრივი მიგრაციის რისკი არ არის მაღალი და შესაბამისად, გამოტანილია დასკვნა, რომ განხილული ზემოქმედების რისკი არ იქნება მაღალი. რაც არასწორი მტკიცებაა, რადგან, მიუხედავად იმისა, რომ გამსვლელი თევზის სახეობები ვერ ახდენენ მიგრირებას, ვარციხის ჰესის მაღლა, ისინი ჯერ კიდევ ქვრითობენ ვარციხის ქვედა ბიეფში, შესაბამისად, ყველა ზემოთ ჩამოთვლილმა ცვლილებამ მაინც შეიძლება მოახდინოს ნეგატიური ზეგავლენა თევზების გამრავლებისა და არსებობის პირობებზე.

ასევე აღნიშნულია, რომ ექსპლუატაციის პერიოდში გათვალისწინებული წყალსაცავის პერიოდული გარეცხვის ეტაპზე წყალსაცავიდან გამოშვებული წყლის მაღალმა სიმღვრივემ შესაძლებელია ნეგატიურად იმოქმედოს თევზის სახეობებზე. მაგრამ მითითებულია, რომ წყალუხვობის პერიოდში მდ. რიონი ისედაც ხასიათდება შეწონილი ნაწილაკების მაღალი შემცველობით და რეცხვის დროს წარმოქმნილი სიმღვრივე არ იქნება ბუნებრივზე მნიშვნელოვნად მაღალი, რაც გარკვეულად შემაციერებს ზემოქმედების რისკებს. ასეთი მტკიცება არალოგიკურად მიგვაჩნია, რადგან წყალუხვობის და გარეცხვის პერიოდები

შეიძლება სხვადასხვა იყოს, რაც მდინარის ბუნებრივ სიმღვრივეს სხვადასხვა პერიოდში მნიშვნელოვნად შეცვლის.

ანგარიშში აღნიშნულია, რომ საქმიანობა ზეგავლენას არ მოახდენს დაცულ ტერიტორიებზე, რადგან მათგან მნიშვნელოვანი მანძილითაა დაშორებული, თუმცა არსად არ არის აღნიშნული მდინარე რიონზე დაცული ტერიტორიების შექმნის არსებული გეგმა.

გზშ-ს ანგარიშში განხილულია თევზის წყალამღებ და წყალგამშვებ სისტემაში დაღუპვასთან დაკავშირებით ჩატარებული კვლევა, კერძოდ ქვედა ნამახვანი ჰესის ფრენსისის ტურბინაში თევზის დაზიანების საკითხის ანალიზი. დასკვნის და გაანგარიშების შედეგების მიხედვით, თევზის სიკვდილიანობის ალბათობა ტურბინის ფრთასთან შეჯახების შედეგად ქვემო ნამახვანი ჰესისთვის შეადგენს 5%-ზე ნაკლებს. აღნიშნულია რომ ეს ციფრი მისაღებია როგორც თევზის ცხოველ ქმედებისათვის, ასევე ზოგადად, ეკოლოგიური გარემოს ფუნქციონირებისათვის - თუმცა ამ მტკიცებას აკლია კონკრეტული თუ რა ზეგავლენა შეიძლება მოახდინოს ამ 5%-მა სიკვდილიანობამ კონკრეტული სახეობების პოპულაციების მდგომარეობაზე/რიცხოვნობაზე და არ არის მოცემული ამა თუ იმ სახეობის ამჟამინდელი პოპულაციების ზომა, ასევე არაა გამოთვლილი ამ და სხვა ნეგატიური ფაქტორებით მიყენებული შესაძლო ზიანის ჯამური ანალიზი.

ანგარიშში ასევე აღნიშნულია, რომ რამდენიმე ჰესის ფუნქციონირებისას, კუმულაციური ზემოქმედების ხარისხის შემცირება შესაძლებელი იქნება იმ შემთხვევაში თუ წყალსაცავების სისტემატური რეცხვა უზრუნველყოფილი იქნება ერთდროულად ყველა ჰესზე, რისთვისაც საჭირო იქნება ჰესების ოპერატორი კომპანიების კოორდინირებული სქემით მოქმედება - საინტერესო იქნებოდა წარმოდგენილი ყოფილიყო გეგმა ან შეთანხმება, რათა გაცნობილიყო ასეთი შეთანხმების საფუძველი იქნებოდა თუ არა გარემოზე შესაძლო ზემოქმედების რისკების შემცირება.

პროექტში ნათქვამია, რომ თავდაპირველ პროექტში შეტანილი ცვლილებების განხორციელების შემთხვევაში ქვემო ნამახვანი ჰესის წყალსაცავის წყლის სარკის ზედაპირის ფართობი გაიზრდება 10 ჰა-ით, 2%-ით (ნაცვლად 500 ჰა-სა იქნება 510 ჰა) და დასკვნა გამოტანილია, რომ შესაბამისად 2%-ით გაიზრდება კლიმატზე ნეგატიური ზემოქმედების ფაქტორები და კუმულაციური ზემოქმედების რისკები. ამ მტკიცებაში არ ჩანს თუ რა ნეგატიურ ზეგავლენა ან რისკები იგულისხმება და შესაბამისად ბუნდოვანია, რა იმატებს 2%-ით.

კომპანიას არ აქვს წარმოდგენილი ბიომრავალფეროვნების აღდგენის და საკომპენსაციო ღონისძიებების გეგმები, მონიტორინგის გეგმა, რომელზეც მითითებულია რომ „ცოცხალი დოკუმენტია“ და შემდგომ მუშაობის პროცესში დამუშავდება. აუცილებლად მიგვაჩნია, ასეთი გეგმების წინასწარ არსებობა, ვინაიდან, თუ პროექტის მშენებლობის ან ფუნქციონირების ფაზაში გამოჩნდა ისეთი ნაკლოვანებები, რომლის გამოსწორება შეუძლებელი იქნება, ან დიდ ფინანსურ რესურსებთან იქნება დაკავშირებული, ასეთ შემთხვევაში გამოუსწორებელ შედეგებამდე შეიძლება მივიდეთ.

შემარბილებელი ღონისძიებების ცხრილი, ხშირ შემთხვევაში, შეუსაბამოა, ბევრი ზემოქმედება ან იგნორირებულია, ან შემარბილებელი ღონისძიებების ეფექტურობა კითხვებს აჩენს. მაგალითად გზშ-ს ანგარიშში მითითებულია, რომ პროექტის განხორციელებასთან

დაკავშირებით, ნარჩენი ზემოქმედებებიდან აღსანიშნავია: „ბუნებრივი ჩამონადენის შემცირება, წყლის ბიომრავალფეროვნებაზე ზემოქმედება“, იქვე აღნიშნულია რომ ამ ნეგატიური ზემოქმედებების მასშტაბების შემცირება შესაძლებელი იქნება გზმ-ს ანგარიშში წარმოდგენილი შემარბილებელი დონისძიებების ეფექტურად გატარების შემთხვევაში და ნაკლებად მოსალოდნელი იქნება გარემოს ცალკეული ობიექტების შუუქცევადი ცვლილება. თუმცა შესაძლო ზეგავლენების და შემარბილებელ დონისძიებების ცხრილებში არ არის მოცემული ისეთი ზეგავლენების ჩამონათვალი როგორცაა მდინარის ქვედა წელში დინების სიჩქარის, ტემპერატურის, წყლის დონის, სიმღვრივის ცვლილება და ამ კომპონენტების ცვლილების ზეგავლენები მდინარის ცოცხალ ორგანიზმებზე, მაგალითად ზუთხისებრებზე.

გზმ-ს ანგარიშში შემოთავაზებულია იქთიოფაუნაზე მიყენებული ზიანის კომპენსაციის მიზნით ხელოვნური აღწარმოება (თუმცა არ არის დაფიქსირებული სახეობები, რაოდენობები და აღწარმოების მეთოდები), თუ აქ ზუთხიც იგულისხმება, სათუთა ასეთი შემარბილებელი დონისძიების წარმატებით შესრულება, რაც მსოფლიო პრაქტიკამაც აჩვენა, რადგან ეს არის რთული და ძვირადღირებული პროცესი, რომლის მრავალი მცდელობა ბევრ ქვეყანაში წარუმატებლად დამთავრდა, ამიტომ, შემარბილებელ დონისძიებებში დეტალური გეგმის და ბიუჯეტის გარეშე ამ საკითხის ასეთი ფორმით გაწერა მიუღებელია.

ყოველივე აღნიშნულიდან გამომდინარე, მოვითხოვთ, საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრომ ნამახვანი ჰესების კასკადის მშენებლობის პროექტის ამ ფორმით და გარემოზე ზემოქმედების შეფასების არსებული ნაკლოვანებების გამოსწორების გარეშე, არ გასცეს დადებითი გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილება მპს „ენკა რინიუებლზ“-ის სახელზე და ამით არ დაარღვიოს საერთაშორისო კონვენციების, შეთანხმებების და ეროვნული კანონმდებლობის ნორმები, რომლებიც ზუთხისებრთა დაცვის მიზნით არის შექმნილი.

ვიმედოვნებთ, გაითვალისწინებთ ჩვენ შენიშვნებს.

პატივისცემით,

მიხეილ ფოცხიშვილი

კავკასიის პროგრამის კონსერვაციის ოფიცერი

Fauna & Flora International

